

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 21 april 1939 kl. 3 e. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckta motioner angående utredning rörande byggnadskostnaderna på landsbygden.

I en inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 7, har herr Andersson i Rasjön m. fl. hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en ingående och allsidig utredning angående möjligheterna att nedbringa byggnadskostnaderna särskilt med hänsyn till landsbygdens och i synnerhet jordbrukets förhållanden, med beaktande av de synpunkter, som i motionen framhållits, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Vidare har herr Jonsson i Skedsbygd m. fl. i en inom andra kammaren väckt motion, nr 105, hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en utredning, syftande till att åstadkomma sådana åtgärder, att byggnadskostnaderna på landsbygden hållas inom sådana gränser, att ett fortgående underhålls- och nybyggnadsarbete kan äga rum.

Slutligen har herr Bagge m. fl. i en inom samma kammare väckt motion, nr 176, hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt allsidig utredning rörande byggnadskostnaderna på landsbygden och därmed sammanhängande faktorer, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen föranleder.

Samtliga tre motioner hava av andra kammaren hänvisats till dess andra tillfälliga utskott.

Beträffande motiven får utskottet hänvisa, beträffande motion nr 105 till denna motion samt beträffande motionerna nr 7 resp. nr 176 till de med ifrågakvarande motioner likalydande, inom första kammaren väckta motionerna nr 5 resp. nr 107.

Med hänsyn till innehållet i de tre till utskottet hänvisade motionerna har utskottet funnit dem lämpligen höra behandlas i ett sammanhang och över dem i vederbörlig ordning inhämtat gemensamma utlåtanden från socialstyrelsen, statens egnahemsstyrelse och statens jordbruksnämnd, varjämte utskottet berett hushållningsällskapens ombud, landsorganisationen i Sverige, Sveriges allmänna lantbrukssällskap, svenska lantarbetsgivareföreningen, svenska byggnadsindustrieförbundet, riksförbundet Landsbygdens folk, samverkande byggnadsfackförbunden samt småbrukarnas riksförbund (genom

ordföranden Alfred Andersson i Bussjö). Den sålunda sammanbragta utredningen återfinnes såsom bilagor (Bil. 1—11) till detta utlåtande.

Samtliga utlåtanden gå i tillstyrkande riktning.

Utskottet. För egen del får utskottet anföra följande.

Av samtliga uttalanden i frågan framgår otvetydigt den stora sociala betydelse, som av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna tillmätes den fråga, vilken med de remitterade motionerna nu framlagts för riksdagen. Härtill kan utskottet också för egen del obetingat ansluta sig.

Av den inkomna utredningen har utskottet också känt sig övertygat om angelägenheten av att spørsmålet om landsbygdens byggnadskostnader göres till föremål för en allsidig och förutsättningslös undersökning i syfte att utfinna framkomliga vägar till deras nedbringande.

Från skilda håll har framhållits hurusom jordbrukets byggnadsförsörjning i mångt och mycket ännu är otillfredsställande trots ingripande i olika former från det allmännas sida. Detta förhållande torde hava sin grund i huvudsakligen två faktorer, nämligen *höjda materialpriser* och *stegrade arbetslöner*. Till denna första gruppen vill utskottet hänföra jämväl den påtagligt högre standarden under senare år i fråga om byggnader över huvud taget, men i alldeles särskilt hög grad beträffande bostäder. Så har t. ex. som ett villkor för erhållande av stöd från det allmänna för vissa byggnadsåtgärder av bostadssocial innebörd uppställts införande av centraluppvärmning, vilket givetvis föranleder högre kostnader för såväl materialanskaffning som specialutbildad arbetskraft, vilken ofta måste hämtas från annan ort. För erhållande av fördelaktigare materialinköp har rekommenderats en organiserad samverkan mellan olika intresserade parter i syfte att på landsbygden befrämja och förbilliga husbyggande bland annat genom konstruktion av för landsbygden lämpliga standardiserade byggnadstyper. Ett annat spørsmål av vikt är på vilket sätt en bättre byggnadsteknisk vägledning skulle kunna erbjudas landets jordbrukare.

En standardisering av gängse byggnadstyper torde vara möjlig att åstadkomma såväl då det gäller bostadshus som lantbrukets ekonomibygnader. Vid planläggning samt val av byggnadsmaterial skulle säkerligen en god och, eventuellt genom statens ingripande, förbilligad teknisk vägledning vara av stort värde för nedbringandet av byggnadskostnaderna. Jämväl de ovan omtalade kraven på höjd standard beträffande sanitär utrustning, modern eldnings- och köksutrustning synas lättare kunna tillfredsställas med tillhjälp av en klok standardisering och enhetliga inköp.

Byggnadskostnadernas stegring under senare år på landsbygden ha också obestridligt till en del sin rot i *stegrade arbetslöner* för såväl fackligt organiserad som oorganiserad arbetskraft, om än denna grund av motionärerna förlänats en större betydelse än som svarar mot verkligheten. Detta sammanhänger emellertid med byggnadsarbetets säsongkaraktär. Kunde en

jämnare sysselsättning beredas byggnadsarbetare torde detta helt visst även inverka på den enskilde lantbrukarens byggnadskostnader. Sedan arbetskraften på landsbygden i allt större omfattning organiserats, ha även gällande kollektivavtal inom byggnadsbranschen börjat tillämpas i stigande omfattning på landet. Såsom byggnadsindustriförbundet också framhållit, torde det böra ifrågasättas, huruvida nu tillämpade byggnadsavtal äro nöjaktigt avpassade för landsbygdens förhållanden trots att en differentiering av kollektivavtalens lönesatser förekommer och särskilt ifrågasättes om ackordsprislister äro utformade även med hänsyn till byggnadsarbeten på landsbygden.

Såsom socialstyrelsen framhåller läser kunna antagas, att man jämväl inom den fackliga arbetarrörelsen har uppmärksamheten riktad på det socialt betydelsefulla löneproblem, som tager sikte på en mera smidig lönesättning för landsbygdens byggnadsarbeten inom ramen av byggnadsarbetarnas kollektivavtalsväsen. Vad motionärerna anfört om systemet med ackordsavtal jämte tillhörande mätning förfarande synes emellertid representera en väl ensidig inställning. Det torde ej vara obekant, att även andra kollektivavtal än byggnadsarbetarnas utgå från ackordsförfarande och att detta i sin tur förutsätter mätning för bestämmandet av den slutliga ersättningen, oavsett huruvida lönen under arbetets gång förskottsvis utgått efter timlöneprincipen. Man torde ej heller vara berättigad antaga att ackordsarbete i och för sig medför högre kostnader. Systemet avser i stället att stimulera till ökad arbetsintensitet.

Möjligheterna att inom byggnadsfacket åvägabringa avtalsbestämmelser med för landsbygdens förhållanden avpassade lönesatser böra beaktas vid den kommande utredningen. De i motionerna framförda önskemålen om tillförsäkrande av större frihet åt landsbygdens byggnadsföretagare att obehindrat använda utanför den organiserade arbetarrörelsen stående arbetskraft kan givetvis även i detta sammanhang upptagas till prövning. Att reglera dessa problem genom lagstiftning läser likväl näppeligen låta sig göra utan synnerliga svårigheter. Det skall utan tvivel befinnas lämpligast, att parterna även på här förevarande område söka en frivillig lösning på överenskommelsens väg. Initiativ har ock, såsom ovan antytts, redan tagits till förhandlingar i dylikt syfte.

Utskottet utgår från att vid utredningsarbetet samtliga intresserade parter komma att bliva representerade.

Under åberopande av det ovan anförda samt med beaktande av innehållet i de över motionerna avgivna yttrandena får utskottet hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i anledning av här förevarande motioner nr 7, 105 och 176 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig och förutsättningslös

utredning om möjligheterna att nedbringa landsbygdens byggnadskostnader samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill berörda utredning kan giva anledning.

Stockholm den 14 april 1939.

På utskottets vägnar:

GUSTAF NILSSON.

Närvarande: herrar *Nilsson* i Kristinehamn, *Persson* i Norrby, *Silfwerbrand*, *Söderdahl*, *Lindholm*, *Kyling*, fru *Alvén*, herr *Nilson* i Eskilstuna, *Näsström* och *Hansson* i Hönö*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) *dels* av herrar *Silfwerbrand*, *Kyling* och *Janson* i Frändesta, vilka ansett, att utskottets utlåtande borde hava haft följande lydelse:

»Reservanterna, vilka instämma i utskottets *yttrande* kunna icke ansluta sig till *motiveringen*, vilken de anse borde ha haft följande lydelse:

För egen del får utskottet anföra följande.

Av samtliga uttalanden i frågan framgår otvetydigt den stora sociala betydelse, som av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna tillmättes den fråga, vilken med de remitterade motionerna nu framlagts för riksdagen. Härtill kan utskottet också för egen del obetingat ansluta sig.

Av den inkomna utredningen har utskottet också känt sig övertygat om angelägenheten av att spörsmålet om landsbygdens byggnadskostnader göres till föremål för en allsidig och förutsättningslös undersökning i syfte att utfinna framkomliga vägar till deras nedbringande.

Jordbrukets, över huvud taget landsbygdens, byggnadsbestånd är i stor utsträckning av otillfredsställande beskaffenhet. På grund av de ekonomiska påfrestningarna under en följd av år i de successivt stegrade byggnadskostnaderna har en stor eftersläpning uppstått även då det gällt det sena byggnadsunderhållet. Moderniseringar, om- och nybyggnader ha fått ställas på framtiden. Följden har blivit att landsbygdens under många år ackumulerade byggnadsbehov nu gör sig påmint med stor kraft.

I städerna pågår, som bekant, en synnerligen livlig byggnadsverksamhet, vilken, baserad på det bättre ekonomiska underlaget därstädes, förmår att bära byggnadsarbetarlöner, vilka för landsbygdens vidkommande i många fall visat sig rent prohibitiva. Genom konkurrensen mellan stad och land om den på många orter alltför knappa arbetskraften och genom den fackliga organisationens ingripande har i allt större omfattning städernas byggnadsarbetarlöner kommit att tillämpas även på den rena landsbygden. Vad

vi härvid särskilt vilja påpeka är att det s. k. »mättningsförfarandet» tillämpat på t. ex. landsbygdens ekonomibyggnader kan ge rent av orimliga resultat. En uppnådd timlön av kr. 4: — — siffran nämndes i årets remissdebatt och lämnades där oemotsagd — är här ett exempel. Detta måste för dem, som behöva hygga på landet, vilket ofta själva få arbeta för en dagsinkomst, som ej så avsevärt överstiger ovan nämnda *timpenning*, framstå såsom orimligt.

Till ovan nämnda förhållanden kommer, att beträffande bostadsstandard, ett visst närmande mellan stad och land börjat äga rum. Allt fortfarande innebär städernas bostäder i fråga om inredning för landsbygden en ouppnåelig lyx; men sådana elementära anordningar då det gäller bostadsinredning som värme, vatten och avlopp börja även tränga ut på landsbygden. Detta innebär ju i och för sig ökade byggnadskostnader och även ökad arbetsåtgång. Så mycket viktigare är det därför att arbetslönerna inställas på ett rimligt plan.

Utskottet vill ej uttala sig om ackordsförfarandet som sådant, men vad vi ej kunna godtaga, är mättningsprincipernas för landsbygdens vidkommande olämpliga utformning. Vid bedömandet av byggnadsarbetslönens höjd bör hänsyn tagas till arbetets delvis säsongbetonade karaktär, men vi vilja dock understryka att en ej oväsentlig ändring i detta avseende under senare tid ägt rum.

Möjligheterna att inom byggnadsfacket åvägbringa avtalsbestämmelser med för landsbygdens förhållanden avpassade lönesatser böra beaktas vid den kommande utredningen. De i motionerna framförda önskemålen om tillförsäkrande av större frihet åt landsbygdens byggnadsföretagare att obehindrat använda utanför den organiserade arbetarrörelsen stående arbetskraft *kan* givetvis även i detta sammanhang upptagas till prövning. Att reglera dessa problem genom lagstiftning lär likväl näppeligen låta sig göra utan synnerliga svårigheter. Det skall utan tvivel befinnas lämpligast, att parterna även på här förevarande område söka en frivillig lösning på överenskommelsens väg. Initiativ har ock, såsom ovan antytt, redan tagits till förhandlingar i dylikt syfte.

Beträffande de i motionen nr 176 föreslagna kurserna för byggnadsarbetare, anser utskottet denna tanke vara värd en välvillig prövning.

Innehavare av ofullständiga jordbruk, hemmasöner och andra ha tidigare kunnat erhålla en behövlig biinkomst genom annat arbete t. ex. vägarbete. Genom den allt mera markerade specialiseringen ha dessa möjligheter undan för undan minskats.

Det rör sig här ofta om folk, som redan från barndomen lärt sig att hantera en yxa och såg. En relativt enkel kurs skulle kunna bibringa dessa människor en ej så litet ökad möjlighet att biträda vid enklare byggnadsarbeten. Utskottet påpekar, hurusom nu på grund av bristen på yrkeskunnig arbetskraft, många gånger helt olärdas arbetare tagas in vid byggnadsföretagen.

Det förhåller sig ju även så, att särskilt vid de mindre jordbruken, ägaren själv med hjälp av söner och grannar utför enklare byggnadsarbeten. Även i dessa fall skulle en kortare utbildningskurs kunna vara av stor betydelse. Utskottet anser, att en utredning av dessa kursers planläggning och det eventuella behovet av stipendier av en kommande utredning bör beaktas.

Materialkostnadernas prisstegring har naturligtvis även starkt bidragit till byggnadskostnadsökningen, dock mer i staden än på landsbygden. Huruvida materialkostnaderna i vissa fall äro oskäligt höga, har utskottet ej möjlighet att bestämt yttra sig om. Dock synes det ej vara uteslutet att så är fallet. Även detta bör av en kommande utredning klarläggas.

Standardiseringen av byggnadsmaterial torde ha viss betydelse för byggnadskostnadernas nedbringande. Utskottet är däremot tveksamt huruvida landsbygden i någon större omfattning skulle hjälpas genom standardiserade byggnadstyper. Härför äro förhållandena alltför växlande. Utskottet anser att byggnadssakkunnig rådgivning t. ex. på sätt som i motionen nr 176 föreskrivits vara ett steg i rätt riktning.

Utskottet utgår från att vid utredningsarbetet samtliga intresserade parter komma att bliva representerade.

Under åberopande av det ovan anförda samt med beaktande av innehållet i de över motionerna avgivna yttrandena får utskottet hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i anledning av här förevarande motioner nr 7, 105 och 176 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om föranstaltande av en allsidig och förutsättningslös utredning om möjligheterna att nedbringa landsbygdens byggnadskostnader samt till riksdagen inkomma med de förslag, var till berörda utredning kan giva anledning.

2) *dels* av hr *Näsström*, som anført:

»Undertecknad, som i övrigt delar utskottets mening, vill dock framhålla följande: I yttrande över ifrågakvarande motioner har såväl Landsorganisationen i Sverige, Samverkande Byggnadsfackförbunden, som ock Riksförbundet Landsbygdens Folk m. fl. uttalat sig i tillstyrkande riktning för att tillförsäkra landsbygden skäligen byggnadskostnader. Då således dessa organisationer synas vara beredda att på förhandlingsvägen uppnå överenskomelse beträffande löneförhållandena, anser jag, att nedanstående stycke i andra kammarens andra tillfälliga utskotts motivering i dess utlåtande nr 7 bör utgå:

»De i motionerna framförda önskemålen om tillförsäkrande av större frihet åt landsbygdens byggnadsföretagare att obehindrat använda utanför den organiserade arbetarrörelsen stående arbetskraft kan givetvis även i detta sammanhang upptagas till prövning.»

3) *dels ock* av hr *Nilson* i Eskilstuna ifråga om motiveringen.

Bilaga 1.

Stockholm den 28 februari 1939.

Till Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Genom remiss den 3 februari 1939 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att till riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott avgiva yttrande över de inom kammaren väckta motionerna nr 7, 105 och 176 angående utredning rörande byggnadskostnaderna på landsbygden ävensom att till jordbruksdepartementet insända avskrift av samma yttrande. I anledning härav får styrelsen anföra följande.

I samtliga de remitterade motionerna erinras om det från åtskilliga håll vitsordade sakförhållandet, att landsbygdens och enkannerligen jordbrukets byggnadsförsörjning, i trots av stödjande åtgärder från samhälls sida, alltför är i stor utsträckning otillfredsställande. Det framhålles vidare, att oskäligt höga byggnadskostnader till väsentlig del ha varit orsak till detta förhållande. I en av de remitterade framställningarna ifrågasättes i detta sammanhang en särskild undersökning av frågan om byggnadsmaterialprisernas utveckling, ett spörsmål, som enligt vederbörande motionärs uppfattning av 1934 års byggnadssakkunniga har behandlats med alltför mycken varsamhet. Därjämte har i de framförda motionerna frågan om den andra stora posten i byggnadskostnaderna, nämligen arbetspriserna, ägnats synnerlig uppmärksamhet. Det konstateras, att byggnadsarbetarfackföreningarnas verksamhet från att ha varit begränsad väsentligen till städerna och deras närmaste omgivningar efterhand har utvidgats och fått en allt större omfattning. Timlönerna på landsbygden ha härigenom kraftigt stegrats, vartill komma de arbetsprisstegrande verkningarna av ett ursprungligen för stadssamhällellens förhållanden anpassat ackordslönesystem.

Såsom i motionerna nämnts, har socialstyrelsen i yttrande över 1934 års byggnadsindustrisakkunnigas betänkande för sin del givit uttryck åt betänkligheter beträffande den snabba och olikformiga stegring av timlöner och ackordspriser, vilken av tillgängliga uppgifter att döma synes försiggå åtminstone inom vissa delar av landsbygden. Det har därvid även från styrelsens sida framhållits, att en tillämpning på landsbygdens och särskilt jordbrukets byggnadsarbeten av i städer och stadslignande samhällen gällande lönesatser kan försvåra och t. o. m. omintetgöra nödvändiga statsåtgärder till höjande av bostadsstandarden för den mindre bemedlade landsbygdsbefolkningen. I nyligen avlämnat yttrande över bostadssociala utredningens förslag till förbättring av bostäder för lantarbetare har styrelsen ytterligare betonat, att effekten av de där ifrågasatta bostadsförbättringsåtgärderna allvarligt skulle äventyras vid en fortsatt tendens till stegring av landsbygdens byggnadsarbetarlöner upp emot den nivå, som nåtts i städer och liknande samhällen. Bostadssociala utredningen har i sitt här berörda betänkande för egen del starkt hävdad en sådan synpunkt.

Med en erinran om dessa tidigare uttalanden vill styrelsen ånyo understryka den stora sociala betydelse, som måste tillmätas den fråga, vilken med de remitterade motionerna har framlagts inför riksdagen.

Ett viktigt spörsmål är, huruvida det låter sig göra att upphäva byggnadsarbetets säsongskaraktär och i vad mån en minskning av byggnadskostnaderna kan vinnas på denna väg. Genomgripande organisatoriska och tekniska åtgärder torde erfordras för att det skall bli möjligt att få en jämnare fördelning av arbetet över olika årstider. Av allt att döma kommer det att taga lång tid, innan förhållandena i nu berörda hänseende skola bli väsentligt förändrade. Det torde därför ännu så länge icke kunna undgås, att byggnadsarbetarnas dagsinkomster komma att bestämmas med viss hänsyn till arbetets säsongskaraktär. Detta orsakssammanhang har måhända icke beaktats i vederbörlig grad av den jordbrukande befolkningen.

Emellertid kvarstår såsom synnerligen befogat denna befolknings krav på en bättre anpassning av för byggnadsarbetare på landsbygden gällande lönesatser efter orternas levnadskostnader, befolkningens allmänna levnadsstandard och andra förhållanden, t. ex. den i många fall enklare tekniska beskaffenheten av ifrågakommande byggnadsarbeten, vilken kan motivera en prissättning efter andra grunder än de för byggnadsarbeten i stadssamhällen utslagsgivande.

I bostadssociala utredningens betänkande med förslag till förbättring av bostäder för lantarbetare konstateras, att på grund av organisationsväsendets utbredning inom byggnadsträarbetarefacket på rena landsbygden avtalsenliga timlöner av 1:20, 1:25 eller 1:31 kronor börjat att tillämpas, och att man nödgas räkna med ännu högre löner vid ackordsarbete. Efter liknande grunder ha fackförbunden inom andra byggnadsyrken strävat att utvidga sitt inflytande genom att bilda nya avdelningar utanför stadsområdena. Denna expansion har brutit sig mot landsbygdens närmast av lant- och skogsarbetarlönerna betingade — och i många fall likväl av säsongförhållanden påverkade — arbetsprisnivå, som exempelvis för byggnadssnickare har inneburit timlöner, vilka sällan överstigit 0:75—1:00 krona.

På grundvalen av löner av den sist angivna storleksgraden hade kollektivavtal med lantbyggmästare, godsägare m. fl. i åtskilliga bygder tidigare ingåtts av Riksförbundet landsbygdens folk (R. L. F.). Detta vållade emellertid konflikter med byggnadsfackförbunden. I oktober 1937 träffades slutligen en överenskommelse, enligt vilken R. L. F. förband sig att icke vidare ingå några byggnadsavtal i södra och mellersta Sverige och ej heller i Norrland på platser, där byggnadsarbetarfackförbunden ha lokalavdelningar. Denna överenskommelse har numera uppsagts och nya förhandlingar ha förts, dock utan att hittills ha lett till något resultat.

Senast ingångna lantarbetaravtal innehålla bestämmelser om viss betalning av byggnadsarbete efter en taxa, som är lägre än byggnadsarbetarfackförbundens — i Södermanlandsföreningens avtal exempelvis utgörande 70 å 85 öre vid anställning utan naturaförmåner — men dessa avtal synas egentligen vara av betydelse blott där byggnadskunnigt folk är mera fast anställt, alltså endast beträffande ett relativt fåtal större gårdar.

I och för sig är byggnadsarbetarfackförbundens strävan att utvidga området för sitt lönepolitiska inflytande naturlig. Det ligger i sakens natur, att arbetarorganisationerna liksom arbetsgivarorganisationerna söka vinna största möjliga anslutning bland dem, som utöva respektive yrken. Det kan å andra sidan icke bestridas, att tämligen komplicerade spörsmål likväl kunna yppa sig, om man ser på den pågående organisationsrörelsen ur arbetsfredens och arbetsfrihetens samt föreningsrättens synpunkter.

Oavsett här berörda förhållanden, framställer sig emellertid den frågan, huruvida icke en mera rimlig lönesättning för landsbygdens byggnadsarbeten kunde ernås inom ramen av byggnadsarbetarfackförbundens kollektivavtalsväsen. Det lär, att döma av på senare tid inför offentligheten framkomna uttalanden, kunna antagas, att man även inom landsorganisationen och vederbörande fackförbund har uppmärksamheten riktad på det socialt betydelsefulla löneproblem, som här föreligger, och som måste få en ökad aktualitet, i den mån ifrågavarande organisationer vinna ytterligare framgång i sina strävanden att bilda nya avdelningar på landsbygden. Organisationerna måste genom utvecklingens egen makt komma att ställas inför kravet på en differentiering i lönesättningen efter jordbrukets betalningsförmåga.

Möjligheterna av att inom byggnadsarbetarfacken åvägbringa avtalsbestämmelser med för landsbygdens förhållanden bättre avpassade lönesatser kunna i vart fall efter styrelsens mening vara förtjänta av att göras till föremål för en allsidig och ingående undersökning. Det i de remitterade motionerna framförda önskemålet om en utredning av frågan om tillförsäkrandet av större frihet åt landsbygdens byggnadsföretagare att obehindrat använda arbetskraft utanför fackförbunden kan naturligtvis samtidigt upptagas till prövning. Detta spörsmål synes i så fall lämpligen böra omfattas av den undersökning i ett mera allmänt sammanhang av de organisationsrättsliga frågorna, varom riksdagen redan har gjort framställning hos Kungl. Maj:t. Att reglera det ifrågavarande problemet medelst lagstiftning torde likväl icke låta sig göra. Det skall säkerligen befinnas lämpligast, att parterna även här söka en lösning på överenskommelsens väg.

För att den föreslagna utredningen i de ovan angivna spörsmålen skall kunna leda till några resultat av praktisk betydelse torde det vara nödvändigt, att de direkt intresserade parterna beredas tillfälle att delta i undersökningen.

Slutligen synas jämväl de möjligheter, vilka kunna erbjuda sig att genom en sänkning eller utjämning av priserna å byggnadsmaterial befrämja byggnadsverksamheten på landsbygden, böra bli föremål för en förnyad omprövning i samband med en utredning av det slag, som här ifrågasatts. Härvid torde den omständigheten böra särskilt beaktas, att materialkostnaderna bli betungande i synnerhet för den kategori av personer, som bygga i mindre skala. De betydande prisrabatter, som pläga erhållas vid storbyggen, kunna nämligen — såsom bland annat anmärkts av bostadssociala utredningen i dess ovan berörda betänkande — i regel icke påräknas i fråga om de små byggnadsenheter, vilka i allmänhet förekomma på landsbygden. Ifrågavarande förmåner borde emellertid kunna tillförsäkras jämväl denna sistnämnda kategori, om för dessas vidkommande åtgärder vidtagas för att möjliggöra gemensamma inköp. Här synes en viktig uppgift anmäla sig för jordbrukarnas fackliga och kooperativa sammanslutningar. Stor vikt torde också böra läggas vid en organiserad samverkan mellan olika intresserade parter i syfte att på landsbygden befrämja ett billigare husbyggande, bland annat genom konstruktion av för landsbygden lämpliga standardiserade byggnadstyper.

En viss belysning av ämnet torde kunna erhållas även från den förundersökning för 1941 års dyrortsgruppering, vilken av socialstyrelsen föreslagits skola ske år 1939, och där vissa standardiserade egnahemsbostadstyper förutsätts komma till användning. Det må likväl därvid observe-

ras, att den ifrågavarande undersökningen endast åsyftar en jämförande beräkning av byggnadskostnadernas storlek på olika orter för likvärdiga egnahemsbyggnader men icke berör frågan om orsakerna till prisvariationerna.

Med åberopande av vad här anförts, anser sig styrelsen kunna biträda det i de remitterade motionerna framställda önskemålet om en allsidig utredning rörande byggnadskostnaderna på landsbygden och därmed sammanhängande frågor.

SIGFRID HANSSON.

Ernst Bexelius.

Bilaga 2.

Till Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Genom ämbetsskrivelse den 3 februari 1939 har egnahemsstyrelsen anbefallts att avgiva och före den 1 mars 1939 till riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott överlämna yttrande över de inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motionerna II:7 angående nedbringande av byggnadskostnaderna inom landet särskilt i vad angår landsbygden och jordbruket, II:105 angående begränsning av byggnadskostnaderna på landsbygden och II:176 angående utredning rörande byggnadskostnaderna på landsbygden och därmed sammanhängande faktorer.

I anledning härav får egnahemsstyrelsen anföra följande.

Styrelsen har hänvänt sig till vederbörande befattningshavare hos 14 hushållningssällskap för erhållande av svar å vissa uppställda frågor rörande med byggnadskostnadernas stegring sammanhängande förhållanden. Frågeformuläret ävensom det insamlade materialet överlämnas härjämte. Så gott som samstämmigt hava uppgiftslämnarna uttalat den allmänna uppfattningen, att en förhöjd byggnadsstandard under senare år liksom ock höjda priser å byggnadsmaterial givetvis medverkat till byggnadskostnadernas stegring men att den väsentligaste orsaken till de förhöjda byggnadskostnaderna vore de starkt ökade arbetskostnaderna.

Vidare har styrelsen med ledning av tillgängliga uppgifter, hämtade från arbetarsmåbruksverksamheten, undersökt i vad mån de ökade byggnadskostnaderna inverkat på arbetarsmåbrukslånens storlek och lånefrekvensen. Resultatet framgår av nedanstående uppställning.

Å r	Antal lån	Genomsnittligt lånebelopp kronor
1933.....	394	4 767
1934.....	1 007	4 975
1935.....	1 380	5 470
1936.....	1 489	5 866
1937.....	1 091	6 092
1938.....	739	6 495

Den minskade lånefrekvensen 1937—1938 torde i icke ringa mån bero på svårigheten att få lånen att räcka till för de ökade byggnadskostnaderna. Härvid inverkar givetvis, att kravet på kvalitetsarbete i fråga om byggnaderna vuxit. Det må framhållas, att arbetarsmåbruksverksamheten har sin största utbredning i norrlandsläna samt Värmlands och Kopparbergs län.

I fråga om byggnadskostnaderna inom egnahemsverksamheten och bostadsförbättringsverksamheten får egnahemsstyrelsen hänvisa till ovanberörda från vissa hushållningssällskap insamlade material.

Vad bostadsförbättringsverksamheten angår, torde kostnadsstegringen medföra, att hittills beviljade bidrag å numera högst 1 200 kronor pr lägenhet icke längre förslå. Därest ej byggnadskostnaderna kunna nedbringas, torde sålunda — om bostadsförbättringsverksamheten skall fortsätta i samma omfattning som hittills — väsentligen höjda årliga statsanslag för ändamålet bliva nödvändiga.

En följd av de ökade byggnadskostnaderna torde ock i fråga om jordbruksegnahem bliva, att nybildning av lägenheter och förbättring av äldre byggnader i avsevärd grad försvåras. Om från statsmakternas sida något kan åtgöras för att tillrättalägga ifrågavarande förhållanden, kommer egnahemsverksamheten att därigenom främjas. Skäl synas dock föreligga, att samtliga hithörande faktorer undersökas. Styrelsen får sålunda för sin del tillstyrka en ingående och allsidig utredning.

Detta ärende har handlagts av egnahemsstyrelsen i plenum. Stockholm den 3 mars 1939.

O. AGERBERG.

/ E. Bring.

Bilaga 3.

Till Riksdagens andra kammars andra tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t den 3 februari 1939 anbefallt statens jordbruksnämnd att avgiva och före den 1 mars 1939 till riksdagens andra kammars andra tillfälliga utskott överlämna yttrande över de inom riksdagen väckta motionerna II: 7 angående nedbringande av byggnadskostnaderna inom landet särskilt i vad angår landsbygden och jordbruket, II: 105 angående begränsning av byggnadskostnaderna på landsbygden och II: 176 angående utredning rörande byggnadskostnaderna på landsbygden och därmed sammanhängande frågor, får nämnden anföra följande.

I samtliga här omförmälda motioner yrkas, att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i olika hänseenden rörande byggnadskostnaderna å landsbygden, särskilt med hänsyn till möjligheterna att nedbringa desamma. Otvivelaktigt äro de i motionerna väckta spörsmålen av utomordentlig betydelse för i första hand den jordbrukande befolkningen, detta ej minst för närvarande, då av olika skäl ökade anspråk ställas på jordbrukets

bostads- och ekonomibyggnader. Ur de synpunkter, som jordbruksnämnden anser sig böra företräda, finner sig nämnden därför böra tillstyrka, att de här berörda frågorna göras till föremål för en ingående och allsidig utredning.

I detta ärendes handläggning hava deltagit nämndens ordförande samt ledamöterna herrar Börjesson och Cederlund ävensom suppleanten herr Carlborn.

Stockholm den 8 februari 1939.

BO HAMMARSKJÖLD.

/ Erik Carlsson.

Bilaga 4.

Till Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga
utskott.

Sedan hushållningssällskapens ombuds förvaltningsutskott beretts tillfälle avgiva yttrande i anledning av de vid årets riksdag i andra kammaren väckta motionerna nr 7, 105 och 176 — samtliga syftande till utredning angående möjligheterna att nedbringa byggnadskostnaderna på landsbygden och särskilt inom jordbruket — får förvaltningsutskottet i ärendet anföra följande, därvid förvaltningsutskottet närmast tager sikte på förhållandena inom jordbruksnäringen.

Det synes förvaltningsutskottet angeläget, att det pågående arbetet för åstadkommande av ett förbättrat byggnadsbestånd vid jordbruket i möjligaste mån påskyndas. Detta gäller beträffande såväl bostadshus som ekonomibyggnader.

Det är allmänt omvittnat, att beträffande många av jordbrukets bostäder — bostäder för jordbrukarfamiljer lika väl som för arbetsanställda — ganska omfattande förbättringsarbeten äro redan ur allmän hälsovårdssynpunkt väl motiverade. Härtill kommer, att berättigade krav på ökad bekvämlighet i lanthemmen, icke minst för husmoderns del, allt starkare göra sig påminta. Den pågående flykten från jordbruket belyser starkt aktualiteten hos sådana krav. För jordbrukets del är sålunda en omfattande byggnadsverksamhet i bostadsförbättrande syfte av behovet påkallad.

Men även i fråga om jordbrukets ekonomibyggnader ställer vår tid stora krav på förbättringsarbeten. Det högst betydande byggnadsbestånd det här gäller medför i och för sig avsevärda anspråk på underhålls- och ersättningsarbeten. Härtill kommer emellertid, att de numera ändrade produktions- och arbetsförhållandena vid jordbruket innebära väsentligt ökade fordringar på ekonomibyggnadernas ändamålsenlighet, därvid särskild vikt får läggas såväl vid arbetsbesparande anordningar som beträffande ladugårdarna vid hygienens stegrade krav. Vid det övervägande antalet jordbruk i vårt land måste det anses vara ett viktigt led i rationaliseringssträvandena, att ekonomibyggnaderna genom olika slags förbättringsarbeten göras till mera effektiva organ i jordbrukets produktionsprocess.

I föreliggande motioner har framhållits, att byggnadskostnaderna på landsbygden hava under senare tid avsevärt stigit, att tendensen till fortsatt kostnadsstegring är påtaglig samt att jordbrukets ekonomiska villkor icke äro och knappast kunna väntas bliva sådana, att jordbruket kan bära ifrågasvarande kostnadsökning. På grund härav blir, framhålles det, den väl behöfliga förbättringen i jordbrukets byggnadsbestånd försvårad, försenad och mången gång helt omöjliggjord.

Förvaltningsutskottet kan vitsorda riktigheten av vad sålunda anförts och har för sin del intet att tillägga i detta stycke. Såvitt förvaltningsutskottet kan finna, är det nödvändigt att den stora börda för jordbruket, som ett vidmakthållande och en erforderlig förbättring av byggnadsbeståndet för närvarande innebär, göres mindre tyngande. Härvid synes man få söka sig fram på olika vägar.

Närmast till hands synes ligga, att möjliga åtgärder vidtagas i syfte att byggnadskostnaderna såsom sådana så långt möjligt förbilligas. Därvid bör givetvis hänsyn tagas till såväl materialkostnad som arbetslöner. Beträffande båda är nödvändigt att hålla monopolistiska tendenser tillbaka. Det är vidare av vikt, att försäljnings- och distributionsapparaten för byggnadsmaterialier fyller berättigade anspråk på effektivitet. Även torde vara av betydelse, att den inom jordbrukets byggnadsverksamhet använda arbetskraften är så långt möjligt knuten till bygden, helst med möjlighet till annan förvärvsverksamhet under för byggnadsarbete död period. För vinnande av sistnämnda syfte synes viss kursverksamhet inom byggnadsfacket för småbrukare m. fl. vara förtjänt av uppmärksamhet. Utbildningen av lantbyggmästare torde jämväl böra ytterligare främjas.

Standardiseringsfrågan har betydelse för såväl materialåtgång som arbetskostnader. Även om jordbrukets byggnader icke så väl lämpa sig för standardisering som exempelvis bostadshus i större samhällen, lär emellertid standardutförande med fördel kunna tillämpas för en mångfald mer eller mindre betydelsefulla detaljer även i lantmannabyggnader — såväl bostadshus som ekonomibyggnader. Denna fråga bör därför ingående övervägas.

Ett annat område, där ekonomiska fördelar synas stå att vinna, omfattar själva byggnadssättet inom jordbruket. Det är antagligt, att för närvarande i många fall den för byggnadsföretaget utarbetade planlösningen ej är den lämpligaste, och att de använda konstruktionerna ej alltid äro de bästa. Ett ändamålsenligare byggnadssätt bör i åtskilliga sådana fall direkt kunna resultera i besparing i materialåtgång och kanske också i arbetskostnader.

Skola större framsteg kunna nås på sistnämnda område, måste emellertid tvenne viktiga förutsättningar vara uppfyllda. Den ena är, att en tillfredsställande forsknings- och försöksverksamhet kommer till stånd på området för jordbrukets bostads- och ekonomibyggnader. För en sådan verksamhet föreligga stora och viktiga uppgifter, såväl i fråga om den ekonomiska planlösningen som de tekniska konstruktionsdetaljerna. Den andra förutsättningen är att dugliga arkitekter och byggnadskonsulenter stå till jordbrukets förfogande. Denna fråga tränger alltjämt till sin lösning. Hushållningssällskapens ombud vill erinra om sin hösten 1937 gjorda hemställan hos Kungl. Maj:t om statsunderstöd till byggnadskonsulterande verksamhet hos hushållningssällskapen. Framställningen har tyvärr ännu icke föranlett någon åtgärd.

I anslutning till vad ovan anförts får hushållningssällskapens ombuds för-

valtningsutskott tillstyrka, att allsidig utredning snarast verkställes angående byggnadskostnaderna på landsbygden och vad därmed har samband.
Stockholm den 20 februari 1939.

På hushållningssällskapens ombuds förvaltningsutskotts vägnar:

AXEL VON SNEIDERN.

Thure Björkman.

Bilaga 5.

Till Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Med anledning av remiss av den 10 februari med hemställan om yttrande över i riksdagen väckta motioner nr 7, 105 och 176 får landssekretariatet å landsorganisationens vägnar anföra:

Frågan om förhållandena för byggnadsverksamheten på landsbygden har vid upprepade tillfällen varit aktuell. Det har framhållits från flera håll, att de ekonomiska betingelserna för byggnadsverksamhet på landsbygden icke äro jämförbara med betingelserna i städer och stadslignande samhällen. I den mån byggnadskostnaderna äro att betrakta som onormalt höga i anledning av dels att fabrikanterna av byggnadsmaterial bedriva en oskäligen prispolitik, dels beroende på att byggnadsarbetet icke är i önskvärd omfattning rationaliserat, så är detta emellertid frågor som beröra byggnadsverksamheten över huvud taget.

Sekretariatet anser sig därför böra framhålla, att en utredning, som omfattar endast byggnadsverksamheten på landsbygden, kommer att blott omfatta en detalj av ett stort problem. Emellertid finner sekretariatet icke anledning att på grund härav motsätta sig utredning på ifrågavarande område.

Beträffande vad som i motionerna anföres angående arbetsprisernas inverkan på byggnadskostnaderna, är sekretariatet på väsentliga punkter av annan mening än motionärerna. Utan att ingå på en detaljkritik av motiveringarna till motionerna vill sekretariatet dock framföra ett par synpunkter i anledning av vad som i motionerna anföres.

Det kan enligt sekretariatets mening icke riktas klander mot att byggnadsarbetarnas fackliga organisationer organisera byggnadsarbetarna på landsbygden och att dessa fordra betalning för arbetet enligt gällande kollektivavtal. Beträffande ackordssystemet är vad som anföres av motionärerna i hög grad tendentiöst. Det borde icke vara främmande för vederbörande, att detta s. k. mättningsförfarande är betingat av att byggnadsarbetet utföres på ackord. Den omständigheten att ackordsarbete förekommer betyder icke i och för sig, att byggnadskostnaderna bliva högre än vid tidlönsarbete. Även från andra näringsområden giva erfarenheterna vid handen, att ackordsarbetet t. o. m. kan förbilliga kostnaderna och icke fördyra desamma.

Sekretariatet anser sig icke kunna underlåta framhålla, att en utredning på detta område måste taga hänsyn till den kår av arbetare, som är hänvisad till att förtjäna sitt uppehälle genom arbete inom byggnadsindustrin

med beaktande av byggnadsarbetets säsongkaraktär. Ett sådant hänsynstagande är lika påkallat som hänsyn till de av motionärerna påtalade förhållandena.

Till sist må erinras om, att sekretariatet tidigare, senast år 1937, i yttrande över förslag till lagstiftning om minimilöner för lantarbetare, hävdade den principiella uppfattningen, att löne- och avtalsfrågor lämpligast regleras genom fria överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter, och att dessa frågor icke må regleras genom lagstiftningsingripanden. Sekretariatet finner anledning att i detta sammanhang ytterligare understryka denna sin principiella uppfattning.

Ovan framförda synpunkter utgöra dock icke anledning för sekretariatet att motsätta sig en allsidig och objektiv utredning av frågan om byggnadskostnaderna på landsbygden. Därest en sådan utredning kommer till stånd, bör ges tillfälle för de fackligt organiserade arbetarna att med representant deltaga i utredningsarbetet.

Stockholm den 28 februari 1939.

Landsorganisationen i Sverige

GUNNAR ANDERSSON.

Gust. Dahlberg.

Bilaga 6.

Till Riksdagens andra kammars andra tillfälliga utskott.

Genom skrivelse den 28 januari 1939 har Utskottet berett tillfälle för Sveriges Allmänna Lantbrukssällskap att avgiva yttrande i anledning av motionerna nr 7, 105 och 176 vid årets riksdag. Lantbrukssällskapet får i anledning härav anföra följande.

Det är allmänt känt och omvitnat, att stora anspråk nu göra sig gällande med avseende på förbättring och förnyelse av byggnadsbeståndet på landsbygden och i synnerhet vid jordbruket. I ett yttrande över bostads-sociala utredningens förslag till förbättring av bostäder för lantarbetare anförde Sällskapet härom bland annat. »Man torde kunna säga, att bostadsförhållandena inte blott för lantarbetare utan även för jordbrukare i stor utsträckning äro sämre än för befolkningen inom städer och andra tät bebyggda samhällen. Detta torde bland annat sammanhänga med att bostäderna i de mera tätbebyggda samhällena till stor del tillkommit under senare år och att bostadsbeståndet där sålunda är ganska ungt jämfört med den egentliga landsbygdens. Icke heller har landsbygden kunnat i samna utsträckning införa moderna bekvämligheter och sanitära anordningar, vilka lättare låta sig ordna i tätare samhällen genom samfälliga företag. De ekonomiska förhållandena vid jordbruket ha dessutom under lång tid lagt hin-

der i vägen för vidtagande av mera kostsamma förbättringsåtgärder, varjämte förståelse för deras betydelse samt teknisk insikt om deras genomförande mångenstädes saknats. Emellertid har under de senare åren en stark önskan och strävan till vidtagande av dylika förbättringar framträtt bland jordbruksbefolkningen.»

Även i fråga om ekonomibyggnader gäller, att stort behov av förbättringar, om- och nybyggnader förefinnes, detta icke minst på grund av ändrade arbetsförhållanden och hygieniska krav.

Likaså är det otvivelaktigt riktigt att byggnadskostnaderna på landsbygden under de senaste åren stegrats på ett sätt, som medför mycket betänkliga konsekvenser och hotar att väsentligt förhindra eller i varje fall fördröja den välbehövliga förbättringen respektive förnyelsen av byggnaderna. Vad i motionerna anförts härom är uttryck för verkliga missförhållanden, som det är angeläget att söka rätta till.

Statsmakternas strävanden under de senaste åren att bereda hjälp åt jordbruket ha huvudsakligen åsyftat att förbättra priserna å produkterna för att därigenom öka jordbrukets inkomster, något som också varit av största betydelse. Emellertid kan man icke på denna väg avhjälpa jordbrukets svårigheter, om kostnaderna samtidigt stiga lika mycket eller mera. Möjligheten till höjning av produktpriserna har för övrigt av olika skäl sin begränsning. Den prisnivå å produkterna, som riksdagen ansett böra eftersträvas, har ju i stor utsträckning icke kunnat nås. Det framstår under sådana förhållanden såsom synnerligen angeläget att söka förhindra en stark stegring av jordbrukets kostnader, och för närvarande torde ur dessa synpunkter särskild uppmärksamhet böra ägnas åt byggnadskostnaderna. Att så sker är av vikt icke blott med hänsyn till jordbruket och jordbruksbefolkningens möjlighet att skaffa sig bättre bostäder utan även med tanke på näringslivet i övrigt. Byggnadsverksamheten och bostadsförbättringen för jordbruksbefolkningen bör nämligen under många år framåt kunna bli ett arbetsfält, som ger sysselsättning åt ett stort antal personer och kan absorbera betydande materialleveranser. Men detta endast under förutsättning, att kostnaderna ej bli för höga, så att denna verksamhet hämmas. Åtgärder för tillhandahållande av sakkunnig hjälp för planering av byggnads- och förbättringsföretag samt för anskaffande av standardutrustningar på billigaste villkor liksom för att hålla byggnadskostnaderna på rimlig nivå torde vara av betydligt större betydelse för förbättrandet av såväl lantarbetarnas som lantbrukarnas bostadsstandard än lån och bidrag till byggnadsförbättrande åtgärder.

Enligt Lantbrukssällskapets mening är det därför synnerligen önskvärt, att statsmakterna undersöka vilka åtgärder som från deras sida lämpligen kunna vidtagas för att hålla byggnadskostnaderna nere på en rimlig nivå. Som olika faktorer, vilka påverka dessa kostnader, berörts i motionerna, finner Sällskapet icke anledning ingå härpå. Det skall emellertid påpekas, att den strävan, som på senaste tiden framträtt bland jordbrukarna att genom bildandet av byggnadsföreningar själva skaffa sig hjälporgan på byggnadsområdet, i detta sammanhang torde böra uppmärksammas. Dessa föreningar kunna få avsevärd betydelse för att hjälpa jordbrukarna med anskaffning av material och utrustningsdetaljer på fördelaktiga villkor — bland annat genom att inrikta efterfrågan på standardtyper av utrustningsföremål och genom att träffa avtal med leverantörer. Ävenså kunna de hjälpa jordbrukarna med planläggningen av byggnadsföretag och byggnadsförbättrande åtgärder, ordnandet av uppgörelser med lämpliga byggmästare, kon-

troll av byggnadsarbetet m. m. Det synes böra övertvägas, om icke dylika föreningars tillkomst och verksamhet kan förtjäna stödjas från statens sida.
Stockholm den 16 mars 1939.

Sveriges Allmänna Lantbrukssällskap

JOH. NILSSON.

/ A. H. Stensgård.

Bilaga 7.

Till Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Utskottet har berett Svenska Lantarbetsgivareföreningen tillfälle att avgiva yttrande över motionerna 7, 105 och 176 i Andra Kammaren angående åtgärder till nedbringande av landsbygdens byggnadskostnader. Föreningen får i anledning härav anföra följande.

Den fråga, som genom de angivna motionerna blivit upptagen till granskning inom Riksdagen, ligger obestriddligen inom föreningens intressesfär. Frågan om landsbygdens byggnadskostnader är nämligen i vidsträckt mening en jordbrukets lönefråga; detta ej blott med hänsyn till storleken av byggnadslönen såsom sådan och dess inverkan på jordbrukets lönsamhet utan också på grund av dess mer eller mindre direkta samband med lantarbetarnas allmänna lönestandard.

I fråga om landsbygdens byggnadskostnader ha jordbrukarna och deras arbetare gemensamma intressen. För båda parter är det av vikt att byggnadskostnaderna ej stegras i sådan mån att jordbrukets räntabilitet och lantarbetarnas löneförmåner försämras. Det är emellertid just denna dubbla verkan som landsbygdens på senare tid avsevärt stegrade byggnadskostnader medföra.

Jordbruket befinner sig f. n. i ett sådant ekonomiskt läge, att det blott behövs en ringa ökning av driftskostnaderna för att näringsens räntabilitet skall äventyras. Arbetskostnaden utgör i allmänhet nära hälften av jordbrukets driftskostnad. I arbetskostnaden ingår som en icke oväsentlig del tillhandahållande av bostäder åt arbetarna. Då vinstmarginalen, där sådan finnes, i allmänhet är obetydlig, kan en avsevärd ökning av byggnadskostnaden ej föranleda annat än antingen att lantarbetarna få avstå från behövliga bostadsförbättringar eller — om sådana trots de ökade kostnaderna genomföras — att jordbrukets förmåga att bära lantarbetarnas höjda lönestandard undergrävas. Det är svårt att säga vilket av dessa båda alternativ som vore mest olyckligt.

Sociala hänsyn och en alltmera vidgad blick för betydelsen av goda, trivsamma, hygieniska bostäder ha föranlett jordbrukarna att planera och delvis redan igångsätta omfattande byggnadsföretag. Viljan att förbättra lant-

arbetarnas bostäder går sedan flera år tillbaka som en våg över landet. En sådan inställning hos jordbrukarna är utomordentligt värdefull; den bör tillvaratagas och stödjas. Förbättras bostäderna, kan man bl. a. räkna med att jordbruket bättre än vad hittills varit fallet kan hos sig kvarhålla nödig arbetskraft. Men förutsättningen för att så skall kunna ske är att byggnadskostnaderna hållas vid en sådan nivå att byggen ej omöjliggöres.

Den del av driftskostnaderna, som utgöres av arbetskostnader, påverkas sålunda i hög grad av byggpriserna. I betydande mån är så fallet även med återstående delen av driftskostnaderna. Det på senare år snabbt framträngande kravet på rationalisering av jordbruksdriften fordrar om- och nybyggnad av ekonomihusen. Om jordbruket skall kunna hålla sig något så när i konkurrensen med andra näringar, är det nödvändigt att byggnadsrationaliseringen underlättas genom att byggande till rimliga priser möjliggöres.

Tidigare ha jordbrukarna kunnat bebygga sina gårdar för kostnader, som stått i något så när rimlig proportion till jordbrukets ekonomiska förmåga. Under senare år, särskilt under de senaste, ha byggnadskostnaderna emellertid stegrats avsevärt, på sina håll orhört.

Om man bortser från den omständigheten att byggnadsstandarden höjts, är anledningen till kostnadsstegringen tvåfaldig: materialpriserna ha ökats och arbetslönerna ha sprungit orimligt i höjden.

Sedan jordbrukarna på sina håll nödgats betala timlöner, som fastställts med hänsyn till förhållandena i städer och stadsliknande samhällen, och därtill ackordspriser enligt det vid stadsbyggnader tillämpade mätning förfarandet, ha även vid jordbruket byggnadsarbetarnas dagsförtjänster gått upp till 15 à 20 kr. och därutöver. För jordbrukets förhållanden äro dylika belopp orhört höga. Alldeles särskilt orimligt är det f. ö. att beträffande jordbrukets byggnader med deras stora släta ytor och enkla utförande tillämpa ett mätning förfarande, som avsetts för stadsbyggnadernas mera invecklade och påkostade byggnadsdetaljer.

Dylika löner ha på sistone i alltmera ökad utsträckning framtvingits på rena landsbygden. Städernas byggen och jordbrukets ha skurits över en kam. Det bör emellertid göras klart att jordbruket ej kan tåla en sådan lönenivå blott därför att den visat sig genomförbar inom andra näringar. Stadsbyggmästarna kunna inom vissa gränser övervältra sina byggnadskostnader på hyresgäster och köpare av fastigheterna. Jordbrukarna leva under helt andra förhållanden. De sakna möjlighet att på grund av ökade byggnadskostnader få sina produktpriser höjda eller att eljest övervältra sina utgifter för husbyggnad på någon annan. Jordbruksnäringens utöfvere få själva bära kostnaderna och detta dessutom under en tid då jordbruket är hårt trängt av den nyligen genomförda arbetstidsminskningen och de senaste årens kraftiga lönehöjningar.

Det förtjänar i detta sammanhang anmärkas att industrien, särskilt järnverken, i stor utsträckning har särskilda byggnadslöner, som ligga vida lägre än de egentliga byggnadsarbetarnas löner och som ej äro förenade med mätning förfarande.

Jordbrukets kollektivavtal innehåller sedan förra hösten en särskild timlön för byggnadsarbete, utfört av gårdens för längre eller kortare tid anställda arbetare. Ännu är det visserligen för tidigt att bedöma vilken betydelse den nya lönebestämmelsen kommer att få; det torde emellertid få antagas att lösandet av landsbygdens byggnadsfråga till en betydande del är beroende av hur försöket med en särskild byggnadslön i jordbruksavtalen faller ut.

Till avhjälpande av de misshälligheter, som här ovan påtalats, vill föreningen föreslå:

- 1) att jordbrukarna, eventuellt med stöd av statsmedel, uppmuntras att kooperativt anskaffa billigare byggnadsmaterial, vidtaga åtgärder för standardisering av dylikt material m. m.;
- 2) att statsmakterna främja anordnandet av byggnadskurser för landsbygdsbefolkningen så att tillskapandet av en landsbygdens byggnadsarbetarekår, som mot skälig lön är tillgänglig för jordbrukets byggnadsbehov, underlättas;
- 3) samt att utnyttjandet av jordbruksavtalens byggnadsarbetarlön icke hindras.

Samtliga motionärer ha yrkat på utredning av landsbygdens byggnadsfråga. Föreningen anser att missförhållandena äro så påtagliga och så allmänt kända att åtgärder snarast böra vidtagas, om ej betydande värden skola gå förlorade. Därest kungl. proposition ej kan avlätas utan föregående utredning, anser föreningen att utredning ofördröjligen bör igångsättas.

Stockholm den 4 mars 1939.

Svenska Lantarbetsgivareföreningen

G. SÆMUND.

Bilaga 8.

Till Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Genom skrivelse den 28 januari 1939 hava vi beretts tillfälle avgiva yttrande i anledning av inom kammaren väckta motioner nr 7, 105 och 176, och få vi med anledning härav anföra följande.

I samtliga motioner föreslås utredning angående möjligheterna att nedbringa byggnadskostnaderna på landsbygden med särskilt avseende fästade vid jordbrukets förhållanden. I sina motiveringar framhålla motionärerna med skärpa, att en starkt bidragande orsak till de stegrade byggnadskostnaderna på landsbygden är att söka däri, att de för städer och stadsliknande samhällen upprättade byggnadsavtalen överförts på landsbygden. Sålunda framhållas, att byggnadsarbetarnas fackorganisationer hava såsom medlemmar upptagit arbetare, vilka sysselsättas med lantbyggnadsarbete, och för dessa begärt och även genomfört tillämpning av arbetslöner, fastställda för städer och stadsliknande samhällen. Det är riktigt, att de senare avtalen, vilka till större delen upprättats under vår medverkan, icke äro utformade med särskild hänsyn tagen till byggnadsförhållandena på landsbygden. Detta gäller såväl i tekniskt som ekonomiskt avseende. Att så icke skett förklaras därav, att vår organisation icke varit representativ för verksamheten på landsbygden. Visserligen äro lönerna i de av oss ingångna avtalen differentierade på orter med olika dyrortsförhållanden, men lönerna i lägsta lönegrupp ligga likväl på ett plan, som icke korresponderar med

löneläget på landsbygden. Alldeles särskilt framträder detta förhållande vid arbete, som utföres på ackord. Vi hava emellertid ställt oss tveksamma i fråga om lämpligheten att inom vår organisation upptaga egentliga lantbyggmästare, när vi varit medvetna om svårigheterna att vid sammankoppling av avtalsförhållandena i städerna och på landsbygden ernå för den senare lämpliga villkor. Härtill kommer, att väl fortfarande en väsentlig del av byggnadsarbetet inom jordbruket utföres av jordbrukarna i egen regi. Det synes oss ligga nära till hands, att sistnämnda verksamhet regleras genom kollektivavtal mellan vederbörande arbetsgivar- och arbetarorganisationer inom jordbruket. Ett första steg i denna riktning har också tagits vid den senaste avtalsuppgörelsen mellan Lantarbetsgivareföreningen och Lantarbetareförbundet, då särskilda timlöner för byggnadsarbete infördes i jordbrukets avtal.

Ehuru vi bestämt vilja avråda från varje tanke på att genom lagstiftning reglera löneutvecklingen även inom här ifrågavarande område, anse vi oss dock icke böra göra någon erinran mot förslaget om utredning rörande byggnadskostnaderna på landsbygden, synnerligast som utredningen är avsedd att gälla icke endast löneförhållanden utan även frågor beträffande materialanskaffning, standardisering, teknisk planläggning m. m.

Stockholm den 28 februari 1939.

Svenska Byggnadsindustriförbundet

G. HOLMÉN.

Bilaga 9.

Till Riksdagens andra kammars andra tillfälliga utskott.

Genom remiss av den 28 januari 1939 har utskottet berett undertecknat förbund, Riksförbundet Landsbygdens Folk, tillfälle att yttra sig över motionerna nr 7, 105 och 176, allt berörande byggnadskostnaderna på landsbygden och åtgärder för deras nedbringande. Förbundet får med anledning därav anföra följande.

Det torde vara ett livsvillkor för jordbruket, att flykten från landsbygden och den därmed sammanhängande bristen på arbetskraft till jordbruket blir hejdad. De två faktorer, som därvidlag spela en hart när avgörande roll, äro dels jordbrukets förmåga att betala skäliga löner, både till sina företagare och sina arbetare, och dels en tillfredsställande standard å jordbrukets byggnader. Det gives endast en lösning på dessa två spörsmål, nämligen ett sådant höjande av jordbrukets nettoavkastning, att jordbruket kan betala skäliga löner och kan täcka de merkostnader, som uppstå vid en förbättring av bostadsstandard.

En fråga av sekundär men dock icke oviktig betydelse är givetvis storleksgraden av de kostnader, som uppstå vid en förbättring av bostadsstandard. Intresset för förbättrade bostäder är numera så stort, att det näppeligen torde behöva ytterligare stimulans. Frågan är endast, hur de ekonomiska

förutsättningarna skola skapas. De bostadsförbättringar, som äro behöfliga, böra givetvis utföras på sådant sätt, att bostaden får bästa möjliga planläggning och uppförande samt att man når detta resultat med minsta möjliga kostnader. Man måste därför konstatera det önskvärda i, att sakkunnigt bistånd i möjligaste mån lämnas för planläggning av bostäders uppförande och reparationer liksom även informationer rörande nya byggnadsmateriel, nya byggnadsmetoder, lämpliga värmeanläggningar m. m. dylikt. Förbundet vill understryka önskvärdheten av att konsultativ sådan verksamhet upprättas i betydligt vidare omfattning än hittills varit fallet.

Beträffande kostnaderna för byggnaders uppförande bestå ju dessa av dels materialkostnader och dels arbetslöner. Vad angår materialkostnaderna, ha visa tendenser till monopol- och kartellsammanslutningars prisförhöjande verkningar gjort sig gällande, och det vore därför av värde, om en utredning kan verkställas rörande de för jordbrukarna lämpligaste formerna för materialanskaffning.

Frågan om arbetskostnaderna vid byggnaders uppförande måste betecknas som synnerligen komplicerad. Undertecknat förbund har tidigare såsom representant för inom jordbrukareleden yrkeskunniga byggnadsarbetare, närmast småbrukare och andra mindre jordbrukare, träffat avtal rörande byggnadsverksamhet, dels i sådana fall, där den byggande jordbrukaren varit egen företagare, dels också med på landsbygden verksamma byggmästare. Lönesatserna i dessa avtal stodo på en nivå, som kunde betecknas som skälig för landsbygdens förhållanden. Denna avtalsverksamhet visade sig emellertid vara behäftad med vissa brister och efterträddes sedermera av en överenskommelse med byggnadsfackförbunden rörande rätten för olika förbund att sluta kollektivavtal berörande byggnadsarbetet på landsbygden. I denna överenskommelse avstod vårt förbund från denna rättighet i södra och mellersta Sverige. Även denna överenskommelse visade sig mindre lämplig, varför densamma uppsagts av oss och upphörde den från och med den 1 januari 1939. Under Landsorganisationens medverkan ha förhandlingar rörande en ny överenskommelse förts, men ha dessa förhandlingar ännu icke lett till något resultat. För södra och mellersta Sverige har ett nytt läge uppstått i och med att i lantarbetareavtalet inarbetats prissatser för byggnadsarbete, utfört i jordbrukarens egen regi. Konsekvensen av denna bestämmelse kan ännu icke överblickas, men den ger uppslag till möjligheter att åtminstone i södra och mellersta Sverige finnas förutsättningar att genomföra en prisnivå å byggnadsarbete som motsvarar landsbygdens ekonomiska möjligheter.

Till belysning av läget och talet om byggnadsarbetarnas monopolsträvanden på arbetsmarknaden vilja vi anföra, att de avtal, som byggnadsfackförbunden träffat med Svenska Byggnadsindustriförbundet, icke innebära någon officiell monopolställning för arbetareorganisationen. De byggmästare, som äro verksamma på landsbygden, äro emellertid i allmänhet icke anslutna till Byggnadsindustriförbundet, utan äro oorganiserade och ha då att själva lösa frågan om avtal med byggnadsfackförbunden. Dessa framträda alltid då med krav på att avtalen skola innehålla bestämmelse om att endast hos respektive förbund organiserad personal får användas, ett krav som de oorganiserade byggmästarna sällan eller så gott som aldrig kunna motsätta sig. En följd härav är, att de byggnadskunniga arbetarna på landsbygden äro tvungna att, om de önska arbeta hos någon byggmästare, ovillkorligen ansluta sig till byggnadsfackförbunden, alldeles oberoende av huruvida dessa förbund i övrigt representera deras intressen. Genom denna taktik få bygg-

nadsfackförbunden ett grepp på arbetskraften långt utöver deras egentliga verksamhetsfält.

Ännu en annan sak bör i detta sammanhang beaktas. För en bygd brukar i allmänhet de avtal, som slutits i närmaste samhälle och framförallt stad mellan Byggnadsindustriförbundet och Byggnadsträarbetareförbundets avdelningar, vara prisnormerande. I avtalet är då intaget en viss rayon kring samhället, inom vilken avtalet skall äga giltighet. De arbetsgivare, som haft det avgörande inflytandet på dessa förhandlingar, äro emellertid i de allra flesta fall arbetsgivare, vilka antingen uteslutande eller så gott som uteslutande ha sin verksamhet i samhället eller staden, och därför icke ha anledning att på prisnormerna lägga de synpunkter, till vilka landsbygdens förhållanden motivera. Även denna faktor har bidragit till att landsbygdens intressen icke i tillräcklig grad bevakats.

Som en sammanfattning vilja vi anföra, att enligt vår uppfattning är frågan om byggnadskostnaderna på landsbygden och den stegring de varit utsatta för under senare år en mycket omfattande och komplicerad fråga, som troligen även i rätt stora avsnitt får lösas på organisatorisk väg, men dock är i behov av en sammanfattande utredning i hela sin vidd och av denna anledning anse vi oss böra tillstyrka motionärernas förslag om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en sådan utredning.

Stockholm den 16 februari 1939.

Riksförbundet Landsbygdens Folk (R. L. F.)

C. G. JOHANSSON.

G. Lundgren.

Bilaga 10.

Till Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Genom skrivelse från Andra Kammarens andra tillfälliga utskott av den 28 januari 1939 ha vi givits tillfälle att yttra oss i anledning av de i Kammarerna väckta motionerna nr 7, 105 och 176. Vi ha jämväl erfarit att även landssekretariatet lämnats tillfälle att avgiva sådant yttrande och vilja vi, sedan vi tagit del av landssekretariatets yttrande, meddela att vi instämma i detsamma. Vi vilja understryka att man inom byggnadsfackförbunden icke kan tänka sig att det skulle kunna resas hinder mot att arbetarna inom resp. byggnadsfack organiseras inom vederbörande fackförbund. Vi kunna heller icke avstå från att inom resp. fack söka genomföra enhetliga och för de olika platserna jämförliga arbetsvillkor.

Det bör i detta sammanhang påminnas om att, på grund av Riksdagens tidigare beslut, utredning av hithörande angelägenheter i sin helhet företagits av »1934 års byggnadsindustrisakkunnige». Denna utredning är synnerligen grundlig och det framlagda materialet är rikhaltigt. Det förefaller oss därför att en förnyad utredning näppeligen skulle kunna anses erforder-

derlig förrän Riksdagens beslut med anledning av byggnadsindustrisakkunniges betänkande och förslag föreligger.

Därest en utredning skulle på grund av beslut inom Riksdagen komma till stånd, förutsätta vi att såsom anförts i landssekreterariatets yttrande byggnadsfackens arbetarorganisationer komma att bli representerade i utredningen.

Stockholm den 28 februari 1939.

Samverkande Byggnadsfackförbunden.

NILS LINDE.

Bilaga 11.

Då jag beretts tillfälle att yttra mig över vissa motioner angående landsbygdens bostadsförhållanden, ber jag att få anföra följande:

Det synes mig synnerligen önskvärt att efter landsbygdens speciella omständigheter anpassade förhållanden åstadkommes ifråga om byggnadsverksamheten. Upplysningar jag erhållit från min ort angående byggnadsarbetarnas *årsinkomster* för senaste kalenderår synes dock icke motivera generella lönedpressningar. Däremot förefaller det som om vissa justeringar på sina håll skulle vara påkallade. Mätningssystemets införande också på landsbygden förefaller alldeles särskilt aktualisera detta påstående. Enligt den erfarenhet som hittills föreligger torde systemet nämligen kunna diskuteras både med hänsyn till innebörd och konsekvenser. Icke minst med hänsyn till arbetarnas intressen är det nödvändigt att alla förhållanden undanröjes, som ger plats ens för den minsta misstanke att byggnadslönerna »trissas» upp.

För mig tillgängliga upplysningar klargör emellertid att den kraftiga stegringen av landsbygdens byggnadskostnader i främsta hand är att återföra till de stegrade priserna på byggnadsmaterial. En grundlig undersökning av allt som står i samband härmed synes vara påkallad. Önskvärt torde också vara, att en eventuell utredning tar sikte på önskvärdheten av att bereda de små jordbrukarna arbete inom byggnadsbranschen för att därigenom bereda dem välbehövliga bättre försörjningsmöjligheter. Huruvida detta skall föregås av speciell utbildningstid förefaller diskutabelt. Många småbrukare torde redan utan specialutbildning besitta så stora insikter i med byggnadsverksamhet förenade omständigheter, att de utan några som helst skolkurser kunna åta sig mer eller mindre yrkesbetonad sysselsättning vid byggen.

Stockholm i februari 1939.

ALFRED ANDERSSON.
